

УДК 378.015.31:[37.011.3-051:62/64]

Андрій Дорогань

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті подається короткий огляд праць науковців, які присвячені формуванню професійних якостей учителів, зокрема вчителів трудового навчання; розкривається сутність спрямованості особистісних якостей та характеризується кожна з них. Даються визначення тим якостям особистості, які необхідні сучасному вчителю. Визначаються ті, якими повинен оволодіти вчитель трудового навчання. Обґрунтовується важливість оволодіння особистісними якостями в процесі підготовки майбутніх педагогічних кадрів.

Ключові слова: особистісні якості вчителя, ціннісні орієнтації, громадянська відповідальність, педагогічне покликання, педагогічні нахили.

Дорогань А. Формирование профессионально важных качеств будущих учителей трудового обучения.

В статье представлен краткий обзор научных работ, посвященных формированию профессиональных качеств учителей, в частности учителей трудового обучения; раскрывается сущность направленности личностных качеств и их характеристика. Даются определения тем качествам личности, которые необходимы современному учителю. Определяются те, которыми должен обладать учитель трудового обучения. Обосновывается важность овладения личностными качествами в процессе подготовки будущих педагогических кадров.

Ключевые слова: личностные качества учителя, ценностные ориентации, гражданская ответственность, педагогическое призвание, педагогические способности.

Сучасне суспільство з кожним роком стає все складнішим та динамічнішим, тому сучасна школа потребує не вузьких спеціалістів – носіїв окремих виробничих функцій, а всебічно розвинених та соціально активних особистостей, які оперують не лише навчальними термінами та фактами, а ще й мають сформовані професійні якості, що характеризують їх як компетентних педагогів. Становлення вчителя – це передусім формування його як особистості та лише потім – як професіонала, що володіє спеціальними знаннями в певній галузі педагогічної діяльності. Тому можна зазначити, що нині формування особистісних якостей учителів усіх спеціальностей загалом та вчителів трудового навчання зокрема є актуальним.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що означена проблема привертала увагу таких науковців, як Е. Баланюк, С. Болсун, О. Видра, В. Воронов, О. Гнатюк, Г. Данілов, В. Латишев, А. Линда, Г. Руднева, В. Сухомлинський, М. Ховрич, Г. Яворська та ін. Учені вважають, що формування професійних якостей учителя трудового навчання і на сьогодні залишається актуальною темою. Зі стрімким розвитком суспільства змінюються й деякі підвалини в освіті. Тому якості педагога доповнюються новими, актуальними для сучасного покоління й затребуваними для суспільства сьогодення.

Метою статті є виокремлення, характеристика та класифікація професійно важливих особистісних якостей майбутніх учителів трудового навчання.

У своїй роботі «Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения» Н. Кузьміна зазначає, що особистісні якості вчителя – це постійно закріплене ставлення до своєї професії, праці, природи, речей як певної системи мотивів, форм і способів професійно-рольової поведінки, у якій ці стосунки реалізуються [5, с. 70-72]. Якості особистості, які залучені до процесу становлення професійної діяльності, впливають на ефективність її виконання за такими основними параметрами, як продуктивність, якість та надійність. Учені пропонують різноманітний набір особистісних якостей, важливих для професії педагога. Робляться спроби виокремити з-поміж них найсуттєвіші з точки зору ефективності педагогічної діяльності.

Г. Мешко констатує, що всі особистісні якості педагога тісно взаємопов'язані та однаково важливі. Проте дослідник вважає, що провідна роль належить світогляду й спрямованості, мотивам, що визначають поведінку й діяльність. Ідеться про соціально-моральну, професійно-педагогічну й пізнавальну спрямованість педагога, що, зі свого боку, класифікуються на ряд особистісних якостей учителя. Детальна їх характеристика подана в табл. 1.

Таблиця 1

**Класифікація особистісних якостей вчителя
(за Г. Мешко [6, с.112-113])**

Особистісні якості вчителя		
<i>Соціально-моральна спрямованість</i>	<i>Професійно-педагогічна спрямованість</i>	<i>Пізнавальна спрямованість</i>
<ul style="list-style-type: none"> – Соціальні потреби; – моральні та ціннісні орієнтації; – почуття суспільного обов'язку; – громадянська відповідальність. 	<ul style="list-style-type: none"> – Інтерес до професії вчителя; – педагогічне покликання; – педагогічні нахили; – педагогічний обов'язок і відповідальність; – авторитет учителя. 	<ul style="list-style-type: none"> – Професіоналізм; – педагогічна культура; – педагогічна майстерність; – професійно-педагогічна компетентність; – педагогічні здібності; – професійно-педагогічний потенціал; – педагогічна техніка; – педагогічна творчість.

Особистість учителя трудового навчання з точки зору його *соціально-моральної спрямованості* визначають соціальні потреби, моральні та ціннісні орієнтації, почуття суспільного обов'язку та

громадянська відповідальність.

Український педагог К. Ушинський писав: «Найголовніша дорога людського виховання є переконання, а на переконання можна діяти тільки переконаннями. Будь-яка програма викладання, будь-який метод виховання, яким би хорошим він не був, не перейшовши в переконання вихователя, залишиться мертвою буквою, що не має ніякої сили дійсності. Найбільш жорсткий контроль у цій справі не допоможе. Вихователь ніколи не може бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплотою його особистого переконання, вона не може мати жодної сили» [6, с. 180].

Блок особистісних якостей учителя трудового навчання *професійно-педагогічної спрямованості* передбачає сформований інтерес до пізнання, педагогічне покликання та нахили, педагогічний обов'язок й відповідальність, а також авторитет учителя [3, с. 3-5]. Докладніша характеристика цих якостей подана нижче в табл. 2.

Таблиця 2

Характеристика професійно-педагогічної спрямованості вчителя трудового навчання (за О.Гнатюк [3])

Особистісні якості	Зміст особистісних якостей
Інтерес до професії	Позитивне емоційне ставлення до дітей, їхніх батьків, педагогічної діяльності загалом, конкретних її видів; прагнення оволодіти педагогічними знаннями і вміннями.
Педагогічне покликання	Любов до дітей, що є передумовою самовдосконалення, цілеспрямованого саморозвитку, багатьох професійно значущих якостей.
Педагогічні нахили	Стійке бажання і прагнення присвятити себе педагогічній діяльності.
Педагогічний обов'язок і відповідальність	Постійне прагнення завжди надати допомогу всім, хто її потребує; вимогливість до себе, дотримання своєрідного кодексу педагогічної моралі, професійної честі.
Авторитет учителя	Визнання за учнями їх інтелектуальної, моральної сили й переваг; ерудованість, справедливість, толерантність, принциповість, людяність у поєднанні з високим почуттям відповідальності; вміння гідно поводитися; бадьорість і життєрадісність; внутрішня зібраність; стриманість; привітність; привабливість почуттєва, інтелектуальна, зовнішня.

В основі *пізнавальної спрямованості* особистісних якостей учителя трудового навчання лежать духовні потреби та інтереси. Одним із виявів духовних і культурних потреб педагога є потреба в

знаннях. Ця потреба знаходить відображення в таких якостях, як професіоналізм, педагогічна культура, педагогічна майстерність, професійно-педагогічна компетентність, педагогічна техніка, педагогічні здібності, професійно-педагогічний потенціал та педагогічна творчість [8].

Далі, ґрунтуючись на результатах дослідження вчених ([5-8]), схарактеризуємо провідні особистісні якості вчителя трудового навчання.

Професіоналізм – це інтегрована якість особистості вчителя, результат його творчої педагогічної діяльності, здатність продуктивно, грамотно розв'язувати соціальні, професійні та особистісні завдання [5].

Педагогічна культура охоплює наукову ерудицію; загальну культуру; педагогічне мислення; педагогічну етику; культуру мовлення; культуру спілкування; духовне багатство; культуру професійного здоров'я; наукову організацію праці; прагнення до самовдосконалення [8].

Педагогічна майстерність є синтезом наукових знань, умінь і навичок, методичного мистецтва й особистісних якостей педагога [5].

Професійно-педагогічна компетентність передбачає глибокі професійні знання, навички та вміння, професіоналізм у галузі педагогіки та психології, досконале володіння методикою здійснення навчально-виховного впливу [8].

Педагогічна техніка виявляється через наявні в педагога уміння, особливості його поведінки: високу культуру мовлення; майстерне володіння мімікою, пантомімікою, жестами; а також акуратність і смак у виборі одягу, уважність до свого зовнішнього вигляду [6].

Педагогічні здібності – це сукупність психічних особливостей учителя, необхідних для успішного оволодіння педагогічною діяльністю та її ефективного здійснення [5].

Професійно-педагогічний потенціал – це система природних і набутих якостей, що розкривають здатність педагога виконувати свої обов'язки й охоплюють базу професійних знань та вмінь у поєднанні зі здатністю активно творити, діяти, втілювати свої наміри й досягати запланованих результатів [8].

Педагогічна творчість – здатність до генерування нових ідей, створення оригінальних підходів до навчання та виховання, а також

технологічно-конструкторської діяльності. Природа педагогічної діяльності вимагає постійної творчості, яка є невичерпним джерелом ініціативи педагога, його активності, інновацій [7, с. 3-5].

«Особистісні якості вчителя» – поняття дуже широке. Неможливо виокремити одні якості та відкинути інші. Вони є універсальними для кожного вчителя, зокрема й для вчителів трудового навчання.

Отже, з вище зазначеного ми констатуємо, що сучасному вчителю трудового навчання повинна бути притаманна здатність постійно розвивати творчий професійний досвід, бажання підвищувати наукову компетентність, отримувати нові знання. На основних розвивати відповідні вміння й навички педагогічної роботи.

У педагога нашого часу повинні бути сформовані описані в статті особистісні якості. Без них його педагогічна діяльність неможлива, оскільки вони окреслюють не тільки наукову компетентність, а й внутрішні якості вчителя, що слугують водночас і допоміжним, і основним засобом продуктивної праці в освітній сфері. Тому підготовка педагогічних кадрів повинна здійснюватися так, щоб вона охоплювала наукову та особистісну сфери, особливості методики трудового навчання та якості вчителя, якими він повинен оволодіти.

Література

- 1. Видра О. Г.** Експериментальне дослідження зв'язків між особистісними професійними якостями і здібностями та компонентами психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання / О. Г. Видра // Вісник ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ, 2004. – Вип.7. – С. 35-38. **2. Воронов В.** Технологія виховання і особистість учителя / В. Воронов // Школа и производство. – 2003. – № 7. – С. 6-9. **3. Гнатюк О.** Особистість сучасного педагога / О. Гнатюк // Початкова освіта. – 2002. – № 3. – С. 3-5. **4. Данилова Г.** Акмеологічна модель педагога / Г. Данилова // Освіта і управління. – 2006. – № 3-4. – С. 82-84. **5. Кузьміна Н. В.** Професіоналізм особистості вчителя і майстра виробничого навчання / Н. В. Кузьміна. – Москва : Высшая школа, 1990. – 119 с. **6. Мешко Г. М.** Вступ до педагогічної діяльності : [навч. посіб.] / Г. М. Мешко. – Київ : Академвидав, 2010. – 200 с. **7. Ховрич М. О.** Модель вчителя трудового навчання / М. О. Ховрич // Вісник ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів : ЧДПУ, 1999. – Вип.2. – С. 3-5. **8. Яворська Г. Х.** Особистість педагога та її роль у навчально-виховному процесі / Г. Х. Яворська. – Київ : Знання, 2004. – 315 с.

SUMMARY

Dorogan A. Formation of professionally important qualities of the future teachers of labor training.

A brief overview of works of scientists which are related to the formation of professional qualities of teachers and namely teachers of vocational training has been given in the article; the essence of the formation of personal qualities and characteristics of each of them have been given as well. The qualities of a personality which are important for modern teachers have been defined. Professionally important personal qualities of future teachers of vocational training have been characterized and classified. The importance of the acquisition of personal qualities in the process of training future teachers has been justified.

The importance of mastering personal qualities in the process of preparation of future teachers has been explained. Based on the analysis of some works of scientists the concept of «personal qualities of the teacher», different classifications of qualities that reflect the need of modern society for training, education and development of well-rounded individuals via the competence approach have been represented in the article.

The article defines a leading role of individual qualities of teachers in their professional activities, which are characterized through outlook, orientation and motives determining the behaviour and activities of a teacher.

Taking into consideration analyzed works, publications of scientists working in this field, we have classified personal qualities of teachers as: socio-moral, professional-pedagogical and informative.

Three blocks of personal qualities have been defined in the article. Each of which covers a number of qualities defining and characterizing a modern teacher of vocational training.

Full characterization of each individual quality has been provided. The importance of professional development of teachers through the formation of professional skills in a specific delineated area of activity has been justified.

Key words: personal qualities of a teacher, social needs and moral values, a sense of civic duty, civic responsibility, teaching vocation, teaching ability, pedagogical duty and responsibility.